

Ісламський чинник у Криму. Про деякі особливості процесу "відродження ісламу"

Етнічні та конфесійні конфлікти — одна з глобальних проблем сучасного світу. Передумови таких конфліктів є практично в будь-якому регіоні з поліетнічним складом населення, де через різні причини стосунки між етносами та конфесіями відрізняються достатньо високим рівнем напруженості. До одного з таких регіонів належить і Крим. У суспільну свідомість наполегливо впроваджується версія про нібито непримирненні етнічні та релігійні суперечності між слов'янською більшістю півострова і кримськими татарами, як про головну парадигму етнополітичного конфлікту. Ідея ця посилено мусується місцевими і закордонними ЗМІ. В українських (у тому числі й кримських), російських, турецьких, американських, західноєвропейських та інших джерелах створюються різні провокаційні сценарії етнорелігійного конфлікту з катастрофічними наслідками, за прикладом Лівану, Боснії, Косова, Чечні. Під впливом подій у Чечні, а останнім часом у зв'язку з терористичними актами 11 вересня у США говорять про загрозу ісламського екстремізму в Україні та в Криму. Чи існує така загроза реально? Чи може мусульманська громада Криму, що відроджується, стати тим "благодатним ґрунтом", на якому зросте отруйне насіння ісламського екстремізму? Яку роль відіграватиме "кримський іслам" у майбутньому? У розвитку "ісламського чинника" можна виділити три етапи.

Сучасний етап (фаза підйому) безпосередньо пов'язаний з процесом утворення незалежних держав і характеризується різким зростанням етнічної та конфесійної самосвідомості практично в усіх народів колишнього СРСР.

На даному етапі формуються нові мечеті, створюються ісламські установи, ісламські політичні організації. "Кримський іслам", відроджувався під потужним впливом патріотичної ідеї репатріації кримських татар на історичну батьківщину. У 1991 році було створено Духовне Управління мусульман Криму (ДУМК), встановлено зв'язки з ісламськими центрами в Туреччині та інших країнах. На початку 90-х років почалася підготовка кадрів мусульманського духовництва з кримських татар у Туреччині. Через пріоритетне значення етнічних засад у національному русі кримських татар уже на цьому етапі реінтеграції репатріантів досить добре проглядалась етнічна "автономність" кримськотатарських мусульман стосовно ісламської громади України, зокрема, у неспроможності їх домовитися про створення єдиного інтеграційного ісламського центру в Україні. Таким чином, у межах України сила ісламської солідарності виявилася недостатньою для подолання націонал-сепаратистських тенденцій у мусульманській уммі.

Говорячи про вплив політичного ісламу на етнополітичну ситуацію в Криму, слід сказати про роль інформаційного чинника. Від того, як проблема загрози ісламського екстремізму в Україні та в Криму висвітлюється в ЗМІ, значною мірою залежить формування психологічних стереотипів середньостатистичного мешканця Криму. Необхідно також зазначити, що останнім часом етнополітична ситуація в Криму ускладнилася ще одним "новим" параметром вигаданої конфліктності між ісламом і православ'ям, який раніше у політичній боротьбі майже не використо-

вувався. Це останні події в Бахчисараї, де на території культурного центру кримських татар "Зінджирли медресе", засновником якого був Гірейхан, стався конфлікт через передачу Свято-Успенського монастиря. Сьогодні кримські татари, незважаючи на незавершеність процесів етнічної консолідації, — це етнос, який уже давно покінчив із архаїчними формами життя, глибоко втягнутий у процес урбанізації, має розвинену соціально-класову структуру, високий фаховий, освітній і загальнокультурний ценз. У Криму — на рівні етнічних спільнот — немає ані об'єктивних, ані якихось серйозних суб'єктивних передумов для етноконфесійного конфлікту. Основний потенціал конфліктоген-

ності в етноконфесійну сферу вносить політичне протиборство етнічних еліт та інших, у тому числі зовнішніх, сил, які за допомогою політизації процесу релігійного відродження в Криму прагнуть використати його у власних етнополітичних і геополітичних цілях.

Іслам більше ніж інша релігія схильний до політизації, і ця його ознака може бути, залежно від обставин, використана з діаметрально протилежним результатом. Він може відігравати роль чинника стабілізації чи, навпаки, загострення суспільно-політичної ситуації. Зрештою, багато залежить від наявності глибоко продуманої етнічної та конфесійної політики держави, чи відсутності такої.